

Nr 105.

Av herr Borell m. fl. om understöd åt vissa kommunala gymnasier.

Vid 1921 års riksdag väcktes av herrar Modig m. fl. i första kammaren samt herrar Jakob Pettersson m. fl. i andra kammaren lika lydande motioner (nr 112 resp. nr 93) om understöd åt de kommunala gymnasier, som finnas anordnade i Eskilstuna, Södertälje, Eksjö, Uddevalla, Skövde och Söderhamn.

Motionärerna anförde bland annat:

»Kommunerna hava vid anordnandet av dessa gymnasier fått vidkännas i första hand avsevärda kostnader för kravet på tillfredsställande byggnader men därjämte givetvis också utgifter för avlöning av den utökade lärarepersonalen. Till en början voro dessa sistnämnda utgifter måhända icke allt för betungande, men de hava numera nått sådana belopp, att kommunerna i saknad av statshjälp för undervisningens vidmakthållande allvarligen ställas inför spörsmålet om gymnasiernas nedläggande. De väkande konjunkturerna med minskade skatteinkomster göra för närvarande detta spörsmål mera aktuellt.» — — —

»Då kommunerna åtogo sig kostnaderna för anordnandet och upprätthållandet av dessa gymnasier, låg förvisso den tanken bakom, att i den mån gymnasierna genom ett avsevärt och konstant antal elever visade sig fylla ett behov, från vilket icke kunde bortses, staten skulle övertaga och bekosta gymnasieundervisningen å dessa platser lika väl som på andra, där behovet redan erkänts eller visat sig ofrånkomligt.

Även om det är antagligt, att staten kommer att övertaga undervisningen vid berörda gymnasier, så är det dock för närvarande ovisst, när och i vilken utsträckning så kommer att ske. Då det emellertid uppenbarligen är ett allmänt intresse, att dessa gymnasier icke nedläggas, synes det oss vara av behovet påkallat, att staten inskrider hjälpande för gymnasiernas upprätthållande, liksom billighet och rättvisa synas kräva, att dessa kommunala skolor likaväl som vissa privatläroverk komma i åtnjutande av statsunderstöd. Det torde måhända böra erinras om, att, därest dessa gymnasier antagit typen av lägre goss- och samskolor, de redan fyllt villkoren för erhållande av statsbidrag.

Staten har jämväl redan slagit in på den vägen att lämna understöd åt gymnasier, som upprätthållas av kommunerna. Sålunda lämnas statsun-
Bihang till riksdagens protokoll 1925. 3 saml. 29 häft. (Nr 105—108.)

derstöd åt gymnasiet i Landskrona, som för närvarande åtnjuter sådant understöd med 3,000 kr. för skolstadium, motsvarande gymnasiet vid allmänt läroverk, samt 2,700 kronor för manliga lärare (beräknat efter 20 kr. per veckotimme, som bestrides av manlig lärare) eller tillsammans alltså 5,700 kronor.

Liksom staten vidare bidrager med dyrtidstillägg å $\frac{2}{3}$ av minimilönen jämte tillfällig löneförbättring för föreståndare och ämneslärare med full tjänstgöring vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från anslaget till privatläroverk, så bör rimligen ett likartat dyrtidstillägg lämnas av staten för de e. o. lektorerna vid förevarande kommunala gymnasier.»

Berörda motioner blevo av statsutskottet avstyrkta och avslogos av 1921 års riksdag. I sin motivering anförde utskottet bland annat:

»Beträffande själva saken eller frågan om bidrag från statens sida till uppehållande av verksamheten vid de kommunala gymnasierna i ovan angivna städer, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka de härutinnan framställda förslagen. Dels måste det nämligen ur konsekvensens synpunkt anses icke tillrådligt att biträda ett på enskilda motioner grundat yrkande, som i likhet med det föreliggande kan, därest det bifalles, verka prejudicerande på spörsmålet om statens ställning till den av enskild eller kommunal företagsamhet beroende undervisningsverksamheten, dels ock framförallt synes det utskottet i hög grad betänkligt att vidtaga åtgärder i motionernas syfte, då frågan om hela vårt undervisningsväsen för närvarande är under utredning och ett bifall till förslagen lätteligen kan tänkas kunna bliva föregripande på skolkommissionens nu pågående arbeten.»

Denna fråga har emellertid nu kommit i ett väsentligen annat läge, särskilt därigenom, att huvudskälet för statsutskottets avstyrkande utlåtande numera bortfallit.

Skolkommissionen har nämligen i sitt den 5 febr. 1923 avgivna betänkande, innefattande organisatoriska och ekonomiska utredningar, tagit ställning till frågan om de kommunala gymnasierna, och har kommissionen i sådant avseende tillstyrkt anordnande av statsgymnasier i Södertälje, Eskilstuna och Uddevalla samt föreslagit statsunderstöd åt gymnasierna i Eksjö och Söderhamn. (Se sid. 17—21 i kommissionens betänkande.)

Vidare har skolöverstyrelsen vid flera tillfällen förordat anslag till de kommunala gymnasierna, senast i skrivelse den 30 augusti 1924 angående anslag till de allmänna läroverken m. m. för budgetåret 1 juli 1925—30 juni 1926. I nämnda skrivelse anför skolöverstyrelsen bland annat:

»Överstyrelsen tillåter sig erinra om att de två senaste decennierna i flera städer med statliga realskolor genom vederbörande kommuners försorg såsom påbyggnader på dessa realskolor och under samma ledning som dessa upprättats gymnasier, förande fram till studentexamen. Kommunala

gymnasier av denna art hava uppstått i Eksjö, Eskilstuna, Skövde, Söderhamn, Södertälje och Uddevalla. Gymnasierna i Eksjö, Eskilstuna och Södertälje äro 4-åriga med såväl latin- som reallinje, Skövde gymnasium är 4-årigt med enbart reallinje, gymnasierna i Uddevalla och Söderhamn äro 3-åriga, det förra med både latin- och reallinje, det senare enbart med reallinje. Höstterminen 1923 hade dessa kommunala gymnasier följande antal lärjungar: Eksjö 146, Eskilstuna 102, Skövde 60, Söderhamn 34, Södertälje 92 och Uddevalla 77. (Se bilagda tabell.)

Dessa undervisningsanstalter fylla uppenbarligen i stor utsträckning ett undervisningsbehov, som det normalt ansetts tillkomma staten att tillgodose, de äro i fråga om lärare, lokaler och materiell utrustade på ett i det hela tillfredsställande sätt, och den undervisning, som vid dem meddelas, är, enligt vad överstyrelsen vid flera tillfällen kunnat iakttaga och vitsorda, på det hela taget likvärdig med den vid statens gymnasier meddelade. Eders Kungl. Maj:t har ock funnit skäligt bevilja dem rätt att anställa studentexamen, en rätt, som de flesta innehaft ett 10-tal år eller därutöver, samt i övrigt i det närmaste full likställighet med statens gymnasier utom i det väsentliga avseendet, att deras upprätthållande bortsett från terminsavgifterna ekonomiskt helt vilar på vederbörande kommuner. Upprepade gånger ha från dessa kommuners sida framställningar gjorts om statshjälp i en eller annan form för dessa gymnasiers vidmakthållande. Överstyrelsen tillåter sig med avseende härå hänvisa till vad som anförts i skolöverstyrelsens underdåniga yttrande den 10 december 1921 angående stadsunderstöd till vissa kommunala gymnasier samt överstyrelsens underdåniga yttrande den 31 december 1923 angående framställningar från stadsfullmäktige i flera städer rörande statsunderstöd åt de kommunala gymnasierna. Av kommunernas ifrågavarande framställningar samt av vad överstyrelsen i övrigt inhämtat har otvetydigt framgått, såsom överstyrelsen ock i nyss åberopade yttranden framhållit, att utgifterna för de kommunala gymnasierna blivit för vederbörande samhällen i hög grad betungande, varför statens ekonomiska bistånd för dessa gymnasiers upprätthållande blivit ett allt mer frängande behov. För att i någon mån belysa kommunernas kostnader för dessa gymnasier meddelas enligt för överstyrelsen tillgängliga uppgifter, att Eksjö stad för det kommunala gymnasiet under åren 1918—1922 haft en nettoutgift av i medeltal 44,824 kronor för år; att staden Södertälje i kommunens stat för år 1924 upptagit nettokostnaderna för det kommunala gymnasiet till 46,256 kronor och att staden Uddevalla under år 1923 för lärarlöner vid stadens kommunala gymnasium haft en nettoutgift av 42,302 kronor. Berörda framställningar och yttranden, avseende åvägabringande av statsunderstöd åt de kommunala gymnasierna, hava emellertid ej föranlett någon Eders Kungl. Maj:ts åtgärd, och de motioner, som i samma syfte väcktes vid 1921 års riksdag, blevo efter avstyrkande utlåtande av statsutskottet av riksdagen avslagna.

Hänsyn till det då pågående utredningsarbetet inom skolkommissionen och nödvändigheten att iakttaga största möjliga begränsning i statsutgifterna torde hava varit väsentligen bestämmande för den avvisande hållning, som statsmakterna intagit till framställningar om ekonomiskt stöd från statens sida åt de kommunala gymnasierna. Starka skäl tala dock för att staten även ekonomiskt tager sig an dessa läroanstalter. Billighet och rättvisa synas kräva, att de för sin gagnande och betydelsefulla verksamhet komma i åtnjutande av statsunderstöd. Den omständigheten, att de äro kommunala institutioner, bör härvid ej stå hindrande i vägen, då många av de läroanstalter, som erhålla understöd från reservationsanslaget till privatläroverk, ägas och upprätthållas av vederbörande kommuner och faktiskt sålunda äro kommunala läroanstalter. Överstyrelsen vill särskilt erinra därom, att kommunala gymnasier, som äro påbyggnader på kommunala mellanskolor, ansetts berättigade att erhålla understöd från berörda anslag och att dylikt understöd av Eders Kungl. Maj:t tilldelats tvenne sådana gymnasier, nämligen de på Lidingö och i Eslöv.

Skolkommissionen har i sitt numera avgivna betänkande rörande en ny läroverksorganisation vitsordat de kommunala gymnasiernas betydelse och för sin del förordat dels förstatligande av tre av desamma, dels statsunderstöd åtminstone tills vidare åt tvenne av dem. Emellertid är frågan om vårt högre skolväsens blivande utformning allt fortfarande svävande. Det synes emellertid vara lika billigt som välbehöfligt, att staten, intill dess en allmän omorganisation av vårt högre skolväsen kommer till stånd, ekonomiskt bidrager till dessa gymnasiers upprätthållande, detta även därför, att det beträffande flera av dem ej kan förutsättas annat, än att de måste ingå i en kommande läroverksorganisation. Överlämnas det fortfarande åt kommunerna att uteslutande med egna medel vidmakthålla dessa läroanstalter, föreligger den eventualiteten, som redan framskymtat, att åtminstone somliga av dem måste nedläggas, i vilket fall statens mel-lankomst i ännu högre grad kunde komma att påkallas.

Lämpligaste formen för åvägabringande av det statsunderstöd till de kommunala gymnasierna, som överstyrelsen på anförda skäl finner sig ånyo böra förorda, torde vara, att, såsom vid flera föregående tillfällen föreslagits, bland annat i överstyrelsens förberörda underdåniga yttranden den 10 december 1921 och 31 december 1923 samt i hithörande motioner vid 1921 års riksdag, möjlighet beredes dessa läroanstalter att erhålla understöd från det i reservationsanslaget till privatläroverk ingående anslaget till högre goss- och samskolor. Då det, såsom överstyrelsen i sitt meranämnda underdåniga yttrande den 10 december 1921 närmare utvecklade, ansetts tvivelaktigt, huruvida gällande bestämmelser om understöd från berörda anslag medgiva understöd åt de kommunala gymnasierna, synes det för ifrågavarande ändamåls ernående böra uttryckligen stadgas,

att understöd från nämnda anslag må kunna utgå jämväl till av kommun upprättat gymnasium, som är grundat på en statens realskola.

Beträffande storleken av den ökning i reservationsanslaget, som må anses erforderlig för att bereda de kommunala gymnasierna möjlighet att erhålla bidrag från detsamma, får överstyrelsen under hänvisning till vad överstyrelsen härutinnan anfört i förberörda underdåniga yttranden den 10 dec. 1921 och den 31 december 1923 föreslå samma belopp, som därvid förordats, nämligen 35,000 kronor. I samband härmed vill överstyrelsen även nu framhålla, att överstyrelsen med det anförda ej har velat uttala sig om, huruvida samtliga kommunala gymnasier böra komma i åtnjutande av statsunderstöd eller huruvida de, som kunna tillerkännas dylikt understöd, böra erhålla sådant till lika belopp. Avgörandet härav torde böra bero på Eders Kungl. Maj:ts närmare prövning i varje särskilt fall.

Den vid skolöverstyrelsens skrivelse fogade tabellen är så lydande:

Tillhör Bil. 26. Ord. anslag.

Antal lärjungar vid kommunala gymnasier höstterminen 1923.

Läroverk	Ring I		Ring II				Ring III				Ring IV				Summa			
	R.		L.		R.		L.		R.		L.		R.				L.	
	G.	Fl.	G.	Fl.	G.	Fl.	G.	Fl.	G.	Fl.	G.	Fl.	G.	Fl.	G.	Fl.		
Södertälje..	10	—	14	—	14	—	15	—	12	—	10	—	8	—	9	—	92	—
Eskilstuna.	18	—	14	—	12	—	14	1	18	—	10	1	9	—	5	—	100	2
Eksjö	10	2	13	10	11	—	13	11	11	3	12	7	15	1	13	14	98	48
Uddevalla..	—	—	—	—	9	3	12	6	16	—	15	—	6	—	10	—	68	9
Skövde ...	22	—	—	—	18	—	—	—	14	—	—	—	6	—	—	—	60	—
Söderhamn	—	—	—	—	15	—	—	—	7	—	—	—	12	—	—	—	34	—

Under åberopande härav har skolöverstyrelsen, i syfte att bereda möjlighet till anslag åt de kommunala gymnasierna, för budgetåret 1 juli 1925—30 juni 1926 dels under punkt 26 i skrivelsen av den 30 augusti 1924 föreslagit förhöjning av den i reservationsanslaget till privatläroverk-ingående anslagsposten till högre goss- och samskolor med 35,000 kronor eller från 232,500 kr. till 267,500 kr., så att hela nämnda reservationsanslag komme att upptagas till 786,000 kronor, dels ock under punkt 29 i samma skrivelse föreslagit anvisande av ett extra förslagsanslag till tillfällig löneförbättring åt lärarepersonalen vid privatläroverken å 2,500,000 kr., därav 50,000 kr. avsetts såsom bidrag åt de kommunala gymnasierna. Härtill kommer givetvis dyrtidstillägg enligt de för privatläroverken stadgade grunder.

Även få vi åberopa, att de av Kungl. Maj:t förordnade så kallade privat-skolesakkunniga i ett den 22 december 1924 avgivet yttrande över gjorda framställningar om anslag till ifrågavarande kommunala gymnasier förklarar sig i princip icke hava något att erinra mot berörda framställningar. Nämnda sakkunniga hava i sin ovan angivna skrivelse anfört bland annat:

»De sakkunniga hava i sin den 15 december 1924 avgivna utredning av vissa frågor rörande privatläroverken framhållit, bland annat, att det hittills för statsverket varit och även fortfarande torde vara en avsevärd ekonomisk fördel att tack vare enskilt initiativ och genom uppoffring av arbete och penningar från såväl kommuner som enskilda på skilda håll i vårt land upprätthålles en högre undervisning, som staten i många fall annars knappast skulle kunnat undandraga sig att ombesörja.»

Kungl. Maj:t har emellertid nu, enligt vad som framgår av den till årets riksdag avgivna statsverkspropositionen, för närvarande lämnat utan avseende skolöverstyrelsens förslag om bidrag åt de kommunala gymnasierna samt under åttonde huvudtiteln äskat *dels*, under punkt 143, upptagande av det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverken till 751,000 kronor, därav till högre goss- och samskolor 232,500 kr., *dels ock*, under punkt 145, beräknande av ett extra förslagsanslag till tillfällig löneförbättring åt lärarepersonalen vid privatläroverken å 2,286,000 kronor, i vilket belopp, som uppkommit genom en beräknad minskning å 164,000 kronor av förutvarande anslaget 2,450,000 kr., icke till någon del ingår ovannämnda av skolöverstyrelsen föreslagna 50,000 kronor såsom bidrag åt de kommunala gymnasierna.

Ovannämnda av skolöverstyrelsen föreslagna belopp, 50,000 kronor, synes icke avse bidrag till alla här ifrågavarande kommunala gymnasier. För att understöd enligt de av styrelsen avsedda grunder skall kunna beredas samtliga berörda gymnasier, vilket synes vara riktigast, torde erfordras en höjning av nämnda belopp med 15,000 kr. till 65,000 kronor.

På grund av vad vi nu anfört och då det endast torde vara med billighet och rättvisa överensstämmande, att de kommunala gymnasierna, som under en följd av år med stora kostnader och uppoffringar uppehållits uteslutande av vederbörande kommuner, må, intill dess de eventuellt komma att förändras till statsgymnasier och sålunda helt övertagas av staten, erhålla statsbidrag enligt samma grunder som privatläroverken, få vi härigenom hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att, för beredande enligt de för högre goss- och samskolor i sådant hänseende gällande grunder av understöd från och med den 1 juli 1925 jämväl åt de kommunala gymnasierna i Eskilstuna, Södertälje, Eksjö, Uddevalla, Skövde och Söderhamn höja *dels* det i ordinarie reservationsanslaget till privatläroverken för bud-

getåret 1925—1926 ingående anslaget till högre goss- och samskolor med 35,000 kronor, *dels ock* det av Kungl. Maj:t för budgetåret 1925—1926 äskade extra förslagsanslag till tillfällig löneförbättring åt lärarepersonalen vid privatläroverken med 65,000 kronor.

Stockholm den 20 januari 1925.

Th. Borell
C. E. Svensson

Eric Hallin
C. A. Carlsson

